

Isät lasten asialla esittää uudistettavaksi lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, lastensuojelulakia, tapaamisen täytäntöönpanolakia sekä rikoslakia.

Vuosittain n. 30 000 lasta kohtaa vanhempien eron. Yleisesti tiedetään, että erotilanteet ovat haastavia vanhemmuudelle. Vanhempien hyvään tahtoon perustuvat nykylait ja käytännöt eivät ohjaa kaikkia vanhempia toimimaan lapsen edun mukaisesti, vaan lapsesta päädytään liian usein huoltoriitaan. Jos huoltoriitoja halutaan ennaltaehkäistä, on lakeihin saatava mm. seuraavia parannuksia: tulee määritellä mitä on hyvä tai huono vanhemmuus, mitkä toimet ovat lapsen edun mukaisia tai vastaisia, miksi vanhempien tulee edistää sopimista, miksi tehdyissä sopimuksissa tulee pysyä ja mitkä seuraukset ovat sopimusten rikkomisesta.

Lisäksi Suomen tulee saattaa YK:n lapsen oikeuksien komitean suositukset vuodelta 2011 kokonaisuudessaan Suomen lakeihin siten, että ne ovat lapsen oikeuksien ja edun mukaisia ja että niiden lapsivaikutukset on tutkittu. Erityisesti lapsi tulee turvata lapsen oikeuksien artiklassa mainitun henkisen pahoinpitelyn (psyykinen kaltoinkohtelu) osalta yhtä vahvasti ja selkeästi, kuin on turvattu fyysisen pahoinpitelyn sekä seksuaalisen hyväksikäytön osalta.

Erovanhempien yhdenvertaisuutta rikkovat käytännöt ja lait on korjattava

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta asettaa vanhemmat eriarvoiseen asemaan määrittelemällä lapselle tapaamisoikeuden sen vanhemman osalta, jonka luona lapsi ei ole kirjoilla. Käytännössä tämä on johtanut siihen, että toisesta vanhemmasta tulee kansankielellä tapaajavanhempi ja toisesta lähivanhempi. Tämä on omiaan luomaan epätasa-arvoisen lähtökohdan erovanhemmuuteen. Tapaamisoikeuden sijaista tulisikin puhua luonapito-oikeudesta yhtäläisin valtuuksin.

Jos lapsen oikeus määritellään toiseen vanhempaan, tulee se määritellä myös toiseen. Tällä hetkellä hyvää tarkoittava laki pyrkii turvaamaan lapsen yhteyden erossa asuvaan vanhempaan, joka voi käytännössä muuttua tapaamisrajoitukseksi. Lapsen kanssa asuva voi joutua kiusaukseen käyttäen saavuttamaansa valta-asemaa eduksi, joka johtaa joko huoltajuusriitaan tai toisen vanhemman syrjäytymiseen lapsen elämästä. Lähtökohdana eron jälkeen tulisikin olla kaksi läheistä ja yhdenvertaista vanhempaa. Tällainen ajattelutapa puoltaa vuoroasumisratkaisua lähtökohdaksi (1) lapsen asumisesta sovittaessa. Vanhemman aiheuttama riita ei myöskään saa johtaa vuoroasumisratkaisun automaattiseen hylkäämiseen, kuten nyt on käytäntö. Vuoroasumisratkaisusta tulisi poiketa vain vahvasti perustelluista ja toteennäytetyistä syistä. Kun lapsen vuoroasuminen otetaan lähtökohdaksi, niin samalla tulee mahdollistaa lapsen asuminen kahdessa eri osoitteessa sekä perhe-etuuksiin tasaisempi jakaminen vanhempien kesken.

Lapsen edun käsitettä on selkeytettävä

Huoltajuusriidat tuomitaan lapsen edun mukaisesti, mutta erotilanteen lapsen edun määrittely jättää kansalaisen hämmennyksiin: mitkä asiat tai toimet ovat oikeuskäytännön mukaan lapsen edun mukaisia ja mitkä vastaisia? Lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tarvitaan selkeämpiä ohjeita siitä, mikä on lapsen edun vastaista vanhemmuutta. Lapsen edun parempi määrittely auttaisi paitsi kansalaisia, niin myös oikeuden tuomareita että sosiaali- ja terveystieteellisiä ohjeistamaan vanhempia sekä tekemään ymmärrettävämpiä päätöksiä.

Kansalaisten oikeustajun ja luottamuksen vuoksi, lapsen edun määreitä tulee tarkentaa myös painotusten osalta. Jotkut vanhemman toimet ovat käytännössä toisia merkityksellisimpiä. Moni vanhempi kokeekin joutuneensa oikeusmurhan uhriksi, koska huoltoriidan tuomioita ei voi käytännössä ennustaa. Yleisessä kuitenkin tiedetään, että tapaajavanhemman hakemukset lapsen asumisen vaihtamiseksi oikeudessa menestyvät hyvin huonosti. Vain joka kymmenes vaihtohakemus menestyy, koska oikeuskäytännössä on voimakkaasti painotettu ja täysin määrittelemätön Status Quo periaate (vakiintuneet olosuhteet). Liian moni vanhempi joutuukin alistumaan toisen vanhemman huoltokiusaamiseen tai lapsensa vieraannuttamiseen tämän johdosta. Lisäksi oikeuskäytännön kuluriski estää lapsen edun ja oikeuden toteutumisen. Harvalla vanhemmalla on varaa mahdollisesti uudestaan ja uudestaan tuleviin oikeusistuntoihin .

3. Huoltoriidan/ huoltokiusaamisen syntyminen ja eskaloituminen on ennaltaehkäistävä

Lakeihin tarvitaan huoltoriitoja tehokkaammin ennaltaehkäiseviä instrumentteja:

- Juho Eerolan lakialoite LA 100/2014 (vanhemmuussopimus | laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta) pyrkii ennaltaehkäisemään huoltoriitojen syntymistä sekä turvaamaan lapselle tapaamisoikeuden toteutumisen molempiin vanhempiin jos vanhemmat päätyvät eroon. Kyseessä on vapaaehtoinen ”lapsenturvasopimus”, joka on rinnastettavissa vakuutukseen. Jos vanhemmat eroavat, niin lapsen huolto on jo sovittu riidattomasti vanhempien kesken.
- Juho Eerolan lakialoite LA 27/2012 (lapsen vieraannuttamiskielto | laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta). Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta on vakava ja vähän tunnettu lapseen kohdistuva väkivallan muoto, joka on yleinen vaikeissa erotilanteissa. Tutkijaryhmän mielestä lasten vieraannuttamiseen tulisi lyödä yhtä kielteinen leima yhteiskunnassa kuin lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön (2). Pro gradun tehnyt sosiaalijohtaja toteaa: lapsen vieraannuttamisen kriminalisointi toisi lastensuojelulle tarvittavia työkaluja ongelmaan puuttumiseen (3).
- Pauli Kiurun lakialoite LA28/2012 (lapsen tapaamisoikeuden toistuva ja tahallinen rikkominen | rikoslaki) pyrkii turvaamaan lapsen oikeuden tuntea ja tavata sitä vanhempaa, jonka luona hän ei asu. Rikoslaisissa on nykyään määritelty lapsikaappaus ulkomaille sekä lapsen omavaltainen huostaanotto kotimaassa, muttei lapsen tapaamisoikeuden tahallista rikkomista. On myös yleisesti tiedossa, ettei laki lapsen täytäntöönpanoista toimi. Lakialoite tapaamisoikeuden rikkomisen tuomisesta rikoslakiin antaa mahdollisuuden ohjeistaa niitäkin vanhempia, jotka tuntevat olevansa lakien ja asetusten yläpuolella.
- Uudistettavan isyyslain myötä isyytensä tunnustaneen ja isäksi vahvistetun isän tulee saada huoltajuus automaattisesti myös avoliitossa.
- Käräjäoikeuksien asiantuntija-avusteista Follo-sovittelua tulee kehittää enemmän Yhdysvaltain Wisconsinin mallin mukaan. Mm. sovitteluun tulisi päästä ennalta määrättyssä ajassa sekä osallistuminen sovitteluun olisi pakollista.
- Huoltajan velvollisuus tukea lapsen yhteyden säilymistä läheisiin ihmisiin tulee selkiyttää lainsäädännössä. Esimerkiksi lapsen vieraannuttamisen yhteydessä lapsi ei menetä pelkästään toista vanhempaa, vaan koko vanhemman puolen suvusta.

Helsingissä 11.2.2015 Pauli Tossavainen / vPJ

Viitteet:

1. Living in two homes-a Swedish national survey of wellbeing in 12 and 15 year olds with joint physical custody (Malin Bergström, Bitte Modin, Emma Fransson, Luis Rajmil, Marie Berlin, Per A Gustafsson and Anders Hjern. BMC Public Health, 2013) ”Mikäli yhteiskunta pitää molemmat vanhemmat lasten kasvatuksessa mukana tasaveroisina vanhempina ja vanhempien yhtäläinen kasvatusmahdollisuus toteutuu, niin erolapset voivat viimeistään teini-iässä monien mittareiden mukaan yhtä hyvin kuin lapset rikkoutumattomissa perheissä.”
2. Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta: toimintatavat ja niiden vaikutus lapsen ja vanhemman hyvinvointiin s.4 (Häkkänen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri, Psyjuridica Oy)
3. Sorokin Marjaana, Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta lapsen huolto- ja tapaamisriidassa-lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulma. Jyväskylän yliopisto 2014 s.91-92